

ПРОСТРАНСТВО И ОБИТАВАНЕ

(КЪМ ЕДНО МИСЛЕНЕ НА МЯСТОТО ПРЕЗ ФИЛОСОФИЯ НА АРХИТЕКТУРАТА)

АНТОН КОЛЕВ И ВЕРОНИКА ДЕСОВА.

Abstract: Space and dwelling. (Towards one thinking of place through the Philosophy of Architecture) This is an attempt to unfold the middle grounds of our traditional thinking of *place* while merging the notions of function and form defined in relation to a given architectural outcome wrapped in a coherent entirety. Heidegger's etymological thinking of *home*, of *house* and of *dwelling* is filtered through the distinct characteristics of the Bulgarian language. This leads the reader to a fluid understanding of the term *building* which defines and lays a foundation for a further realization that conveys the essence of *dwelling*. We are trying to show that as long as we are dwellers, we are obliged to choose a certain way of taking-care-of the place, and that choice is where our aesthetic identity is formed. The text leads to a prelude focused on the sensible interpretation of our analysis and its interaction with ourselves and our being in the world, suggesting that architecture seeks to bring together man and his world.

Keywords: space, place, architecture, dwelling, building, being in the world, caring, philosophy of architecture

Дълбоко вкоренена в нашите социални ценности и в нас изобщо, архитектурата твърдо и категорично заявява своята сила пред често индиферентния човек, явявайки се израз на ежедневието ни и отражение на собствената ни реалност. Чрез нея ние възприемаме пространствените граници на даденото - размери, мащаб и качества например, като осезаемостта на обитаваното ни провокира да се движим, да възприемаме форми, извивки, звуци, а защо не и аромати. Тя ни разкрива топлотата и закриляността като необходими, без които не бихме били. Подтиква ни към осъзнаване на качествата на заобикалящото, извайвайки собствената ни естетическа идентичност. Но архитектурата е много повече от средство пространственото да бъде манифестирано пред сетивата и впечатленията ни - тя позволява да се обхване и разгърне в най-пълен смисъл човешко ни съществуване, а с това полага и граници на бъденето ни в света, ясно разграничавайки ни от всички други живи същества.

Поглеждайки през призмата на архитектурата, виждаме, че съществува една

привидна дихотомия, която имаме навик да извършваме, когато говорим за нея като за инертен естетически обект (тоест когато я оценяваме по силата на впечатлението, което е способна да направи на пребиваващия или чисто и просто наблюдаващия я), но тя е действително само привидна. Да разделим архитектурата на естетически значима и функционална можем само доколкото оставаме в полето на теоретическото ѝ мислене. Когато я мислим през едно *вземане-даване* (по изречение на Хайдегер) с нея, ние откриваме естетическата и изобщо теоретическата ѝ обосновка именно в нейното функционално полагане. Така тя е по-скоро кохерентното цяло на неизменно свързаното, в което естетическото се доставя по силата на чистата функционалност (което не означава с необходимост, че едното каузално предшества другото във всеки един случай) и което действително се разгръща в *обитаването*. Този своеобразен меланж предизвикан от потребите на обитаването, е привидно естествен градеж в посока достигането на абсолютната фиксирана същност на сградата, в която двете проявления са неразличими едно от друго. Отчасти обаче, безусловната хомогенност между тези два конституента е утопична. Така по-често срещаните разновидности на създаване и погрижване на мястото от архитекта не осъществяват напълно и без това недостижимата артикулация на пространството, третирайки формата като априорна спрямо функцията, или *vice versa*.

Но и в двете традиционни тълкувания на същностното битие на архитектурата аксиоматично се приема способността ѝ да създава места, респективно да запълва разгръщайки пространството по някакъв специфичен начин така, че то да се превръща в нещо особено. Когато формата доминира обаче, неизбежният дисбаланс на хомогенността на мястото се изразява чрез чисто субективни естетически разбирания. Обратно – когато функцията е априорна спрямо формата, контекста на средата е артикулиран с недостатъчна гъвкавост. Дисхармоничността на тези два конституента свидетелства за невъзможност за осъществяване на един синоптичен поглед над хомогенното. Следователно, не достигането, а стремежът към това твърдение между форма и функция е от фундаментално значение за това как трябва да разбираме създаването на мястото, като това ще бъде и позицията, която ще се опитаме да застъпим в настоящия текст.

1. Етимологически анализ на думата „сграда“ в българския език и определяне

на нейното отношение спрямо функционалността в архитектурата

За да разберем същността на думите, с които боравим в ежедневието, така както изисква едно философско мислене, е може би най-правилно да се обърнем към заложената в Хайдегеровите анализи методология, която почива на чисто етимологически предпоставки и най-вече – смисловата наситеност на първото взаимоотносяне между човека и света. Ако битието е имало да ни споделя нещо, то вече го е направило и следователно е отдавнашна част от езика. Думата сграда и по-точно нейният корен – *град* (който, както предполагахме, първоначално се е разкрил в чистата действена лексема на *граденето*), ни повежда към старо-индийския си корен, който е в *grha-* (*ghordhó, от [*ǵhortós](#)) и който най-точно превеждаме с „къща“. Но неговото значение е също така *обиталище* или *обитание* (като глагол – *обитаване*) и *семејство*; на санскрит интимността между човека и обитаваното се усеща дори по-ясно, там думата означава *дом*. Във фригийския тя е изменена до *gordum*. Същият корен може да бъде проследен и в по-късния готски език, където *gards* се превежда отново като *къща*, но с ударение на нейната *о-град-еност*. Близостта на *gard* с английската дума *guard* (*стража, пазач*) се крие в старо-английското *gyrdan*, което се превежда отново с „ограждение“ и което звучи и в думата ни *гердан*, където огърлицата се явява онова, което *огражда* шията. Така в миналото ограденото – сградата, бидейки място, което се обитава и в което се случва магията на споделеното с другите биване, се е разбирало като *опазеното* или *опазаното*.

Но нека проследим и етимологическата същност на думата „къща“. Тя ни отвежда до пра-славянското **katja* (затворено пространство с *огнище*, подобно на първичното значение на *Haus* в немския език), което е производно от **kat* – кът, а също и **katati* – кътам. В пра-славянския се среща също и глаголът **kut* – правя, строя. Думата предполага подобна представа за състояние на интимност чрез въвеждане на граница между затвореното, защитеното и близкото и външното, непознатото и чуждото.

Следователно, сградата е къща и най-вече дом, доколкото в обитаването ѝ се чувства и споделя една опазеност, като тук се крие и нейната *функционалност*, тоест отговорът на заложената в самото ѝ конституиране цел. *Граденето* тогава трябва да се разбира като създаването на ограждение, в което сигурността или иначе казано – опазеността на човека, да може да се осъществи. Тази тривиалност, въпреки очевидността си, е необходима за това да удържим правилно същността на нашето

обитаване, което е винаги - както стана ясно – стремеж към опазване.

2. Място в архитектурата

Говорейки за функционална сграда, ние описахме нещо от съществено значение за правилното разбиране на собственото ни битие в света. Дотук обаче не стана ясно какво точно се има предвид когато се говори за място. Да мислим мястото означава да мислим едно запълнено със субектност пространство. Ние заемаме място, ти също, както и котката, пепелникът. Всяко нещо, към което се отнасяме и с което влизаме в контакт, заема *някакво място* и това място е неговото вместилище, което е винаги такова доколкото е определено от настоящето. Условието за наличието на място естествено е взаимосвързаността и целокупността на пространството, но мястото е и нещо повече, а именно връзката на пространството и времето, в което се разгръща присъствието. В пълен смисъл мястото е *присъствие* на нещо. Това случване на присъствието в някаква определена пространствено-времева особеност, разгледано през запълнената с одухотвореност субектност, ни препраща към екзистенциалното преживяване на мястото. В пресечността на *съ-битията*, които го правят значимо – срещите и разделите - се разкрива всичко онова, което е откъсване от ежедневието и което е винаги реализирано по силата на присъствието на другите.

Материалните неща, с които боравим в ежедневието си, често са ценни по силата на своята неподвижност. Когато някой смени *мястото* им, те са трудно намираеми, трудно достижими - сякаш вече не са те. С нас хората не е така. За нас "*Ще те заведа на едно място*" е израз на едва ли не метафизична, отвъд естеството на местата от ежедневието значимост - те винаги са с нещо по-добри от останалите, от обичайните. В този ред на мисли *мястото* е екзистенциален център на едно преживяване, център на вместиането на субекта в смисловостта. В контекста на природното място, то се разкрива като пейзаж, в който природното се показва като натоварено със смисъл. Тази смисловост открай време е втъкана в отношението ни към природата, която ни заобикаля и към която сме привързани от момента на нашето раждане.

Когато говорим за човека като за *привързан* към някаква природност, занапред винаги ще имаме предвид неговата *фиксираност* в един предварително заварен свят, който му е даден по силата на първичността на чистото екзистирание;

без никакви заслуги, без никакво участие и най-важното - без никакви изисквания. Ние създаваме върху даденото и чисто материални, и чисто мисловни конструкции по силата на една иманентна необходимост – иманентна на самите нас, не на света като такъв. Така:

.. от самото начало човек се отнася към природата като към нещо конституирано от взаимосвързани елементи, разкриващи фундаменталните аспекти на битието. Земята на която живее е не само поток от феномени, тя има структура и е въплъщение на определен смисъл. Тези структури и смисли са в основата на митологиите (космогонии и космологии), в които се формира обитаването.
(С. Norberg-Schulz 1979: 23)

е недостатъчно изчерпателно. Като също такива въплъщения могат да бъдат разглеждани и по-късните парадигмални конструкции, включително и научната такава, в която понастоящем *пребиваваме*. Да мислим фиксираността ни в естественото пространство и в мисловното такова като *фиксираност* в някакво място, значи да мислим човека като в-местено, подпъхнато между нещата същество.

Чрез архитектурата обаче, ние откриваме себе си в от-граничеността на мястото от всеобхватността на пространството, от всеобхватността на природния пейзаж, като въпреки че мястото остава постоянно причастно на него, то ни *запазва* и *разполага* в едно *тук*, което не е *там*. Благодарение на тази отграниченост от цялото на пространството, ние получаваме поле за изява на нашата свобода, свободата да бъдем откъснати от света макар да оставаме в него. Очевидния проблем да мислим изолираността от целостта на пространството като проявление на най-висшето стремление на човека – свободата, се решава твърде лесно – в отграничаването от света, който е *там* и който често прекалено силно налага себе си, аз съм свободен да бъда и да раз-полагам със себе си в едно *тук*. Това *тук* е пространството, за което говоря и мисля като за Мястото - *моето място*. Също така и мястото на едно избрано и евентуално общо с други съществуване, което е в най-пълен смисъл *взаимност*. То е мимолетно лишавашото ни от света изобщо, но приобщаващото ни към един опит от съ-преживяването на споделеността както на общото ни място (разбирано като пресечност на тъкмо това пространство и

времето, в което го обитаваме), така и на един по-малък, но далеч по-важен свят, който се дефинира благодарение на него - общия ни с другите, близките, *другите-конкретно* свят.

3. Обитаването като условие за осъществяване на мястото

Думата *о-бит-аване* в пълен смисъл експлицира размишленията на Хайдегер в *Vaieu Wohnen Denken*, което обяснява избора на Иван Колев да преведе *wohnen* с тъкмо този термин (И. Колев 2013). Тя говори за една ситуираност в някаква част от пространството – онази, в която се изживява сигурността и опазеността, и която наричаме *дом*. Нея разгръщаме в пълен обем когато говорим за *свят*. В текста на Хайдегер *обитаването* се явява изначалното и всеобхватно положение на човека, което предопределя цялостното му битие-в-света през необходимостта от ангажиране с това да се съхрани, да се опази. Развитата от него концепция дава възможност за едно дълбоко и относително точно вникване в същността на архитектурата.

Обитаването е нещо повече от просто *пребиваване* - то е трайното бъдене в своето и в този смисъл в най-сигурното. *Пребиваването* обратно – е краткотрайното бъдене, което винаги асоциираме със случайността, с извън-волевото стечение на обстоятелствата, което ни потапя в нещо чуждо и непознато. То е бъдене в пространство, което мъчно се възприема като място. Така човекът *е*, доколкото *обитава*, а мястото *е*, доколкото *е обитавано*. Тази реципрочна онтология може да се разглежда като априорната взаимопринадлежност между отделния човек и света, в който *е*.

Но светът е изпълненото със смисъл обитаемо, което като такова е и условие за всяко по-малко по мащаб обитавано. Предлагайки ни всичко онова, от което имаме нужда за да продължим да бъдем, той се открива за нас като абсолютно даденото, затова и Юзеф Тишнер ще каже, че отговаряйки на въпроса „*От къде си?*“, ние всъщност полагаме доказателството за една *привързаност* към ето-това-тук, било то разбирано като „*тук е моят дом, моето стопанство, моето отечество*“ (Ю.Тишнер 2008: 207), или както би звучало през нашия език - *тук е моето обитание*.

Тази привързаност с природата е натоварена не само с носталгия по времето и хората, с които сме присъствали в нея, но на първо място със самата *нея като такава*, и затова родните места са особени, а понякога дори и парадоксални в

същността си. За онези, които са изживели младежките си години близо до планината, тя е това, което е за други близостта на морето например – постоянната утеха, която само неизменното може да даде. Тези априорни природни дадености на завареното наричаме *предварително даденото*. Като такова то е предварително не само по отношение на нашето съществуване, а предварително по отношение и на всичко онова, което е съградено от човека върху тях. Дадеността на природата е полъха на вечността, който се усеща като обещание за сигурност в един съграден от хора свят, в който всичко друго малко по малко изтъпява. Безвремието на природния пейзаж е гаранция за това, че нещо след нас ще продължи да е. Така в натоварената със смисъл природност, човекът може само да *надгражда* смисли, никога да ги създава от нищото.

Чрез архитектурата ние надграждаме предварително даденото като го превръщаме в *локация*, в човешка светиня, която е и един своеобразен пътепоказател за всички останали. Съградените от човека обиталища не се изчерпват с това да бъдат средство за достигане до опазеността, но със същата сила те са и една принадлежна смисловост над вече заварената такава. А наситеността със смисъл се определя не само от качеството на изграденото, но и от качеството на обитаването му, от *погрижването*, с което човекът се отнася към него и следователно от нас зависи то да стане *разпознаваемо* и *значимо* и за другите. Доказателство за тяхната значимост е това, че такива места се превръщат в ориентир и ценност точно поради човешкия си характер. И макар в ежедневието да се отнасяме често индиферентно към заобикалящата ни съграденост, самият факт на невъзможността да разберем собственото си местоположение без съотнасяне спрямо нея показва, че в противен случай сме загубени в пейзажа.

От казаното дотук стана ясно, че пейзажът е изначалното условие, фундаментална основа на онова, което наричаме локация, а локацията е същото за дома. Избирайки природния пейзаж като подходящ, ние го превръщаме в локация, а това означава, че натоварваме завареното със смисъла на всичко онова, което се разкри пред нас в етимологическия анализ на думите сграда и къща – ние допълваме пейзажа около нас със смисъл. Оставяме въпроса до каква степен заварената смислова наситеност е иманентна на самата локация и до каква е продукт на човешкото въображение, настрана. За нас е важно, че човекът, по примера на Хайдегер, е способен да надгражда и развива една чиста природна

завареност, осъществявайки себе си в нея. Съграждането на обиталище върху избраната локация е процесът по създаване на сграда, която предполага възможността нейното пространство да се превърне в дом, а значи и в място.

Строгата индивидуалност на създаваните от нас смисли се експлицира благодарение на фундиращите самата тази индивидуалност характеристики на завареното. Тяхната взаимовръзка е толкова тясна и неизменна, че завареното обхваща и предопределя естетическата ни идентичност спрямо мястото по силата на своето бъдеще. Според нас природата от предисторическите времена е предлагала себе си на човека като на първо място функционална обитаемост – тя е давала необходимото за човешкото съществуване в един ограничен, но въпреки това изключителен сам по себе си смисъл. Нейните особени модалности разгърнати в спецификата на локацията, която някак предполага частична сигурност и изолираност от опасността, е вписвала в самото ни същностно отнасяне към онова, което после сме започнали да съграждаме, изисквания за това какво то следва да бъде. Това не е само едно чисто отношение към *функционалността*, но е със същата сила и отношение към *формата*, което означава, че естетическите впечатления и оценки са повлияни от същата тази първичност на изискванията за *опазеност*.

4. Погрижването като конституент на естетическа идентичност

В предишния параграф подчертахме значението на погрижването като определящо отношението ни към архитектурата и онова, което нарекохме съградено. Но е подвеждащо да мислим, че проявленията на *погрижването* се изчерпват само с полагането на грижа в посока на опазването на архитектурните паметници например. В известен смисъл можем да говорим за отказа от погрижване като за един друг начин на обитаване, в който грижата се отнася към онова, което още не е съградено, в който отказът е обещание за едно ново съграждане.

Начините за погрижване на мястото са също толкова разнообразни, колкото типове естетическо отнасяне към него. Уникалността на двете събрана в едно цяло дефинира неповторимия характер на обитаването и разобличава маниерите на съществуване. Подобно на заложеното ни отношение към природата, начинът на погрижване за мястото се диктува още от заформянето на нашата изначално

пластична идентичност. Като хора и обитатели, чрез обкръжаващото ни ние определяме както себе си през новопоявилите се рефлектиращи на мястото навици, така и самото място, повлияно от фиксираността ни в него. Тази фиксираност олицетворява нуждата ни от яснота по въпроса за обитаваното като такова и разкрива отношението ни към дома. Чрез нея позволяваме обитаването да се осъществи, а същността на заобикалящото го да се разгърне.

Макар разликата между пребиваване и обитаване да е фина, то тя не се усеща в ежедневието. Има случаи в които човек може да бъде обитаван, само ако първо е бил пребиваващ и обратното. Но има и такива, в които двете проявления на отношение към мястото коекзистират.

Според нас най-висшата форма е именно коекзистентната, където практическото (онова, в което имаме вземане-даване със съграденото) и теоретическото (онова, в което се наслаждаваме или впечатляваме от съграденото) отношение към мястото са в симбиоза и разкриват своята есенциална значимост. Най-висшата форма на обитаване е погрижването, паралелно - най-висшата форма на пребиваване е разпознаването на индивидуалността на мястото, на неговата чисто естетическа явеност, като обединението на двете е стъпка в посока на избора за това какво да бъде погрижването. То разбира се е съобразено не само с особеностите на съграденото, но и със собствената ни настройка спрямо него.

Независимо от условието, което се поставя и изборът, който се прави, обитаваният неизменно се въплъщава в ролята на пребиваващ, а пребиваващият – в ролята на обитаван. Трансформацията започва с напускането на собствената ни черупка (тоест собственото ни обитание - родното място разбирано като село, град, дори държава), което неминуемо довежда до едно пътешествие в многообразието от проявление на погрижването. Пътешествието или извайва и обогатява уникалността на естетическата ни идентичност и разбирания чрез преоткриване и осмисляне на начините за погрижване, или ни оставя индиферентни към обкръжаващото, поради невъзможното осъществяване на близостта ни с другото. Първичното отношение на краткотрайно пребиваващия в чуждото към съграденото от други (респ. обитаваното от други) е почувстваното, видяното, преживяното пространство и неговата оформеност, което се явява повратната точка за разбиране на собственото ни отношение към архитектурното пространство изобщо. Тъй като синтезираният и привидно оформен пространствен хаос на чуждото ни

трансформира, той се превръща в естественост, която обединява естетически радикалната хомогенност с целостта на съграденото, изфабрикувана чрез специфичния начин на погрижване от другите. Пребиваването съответно се разгръща чрез осъзнаване на признаците полагащи идентичността на мястото и разкрива специфичната естетическа идентичност на обитаващия. Чрез този плод на завареното в едно чуждо обитание, тя би могла да се трансформира дотолкова, че да ни превърне от пребиваващи в обитаващи.

Така погрижването се проявява като конституент на естетическата идентичност на отделния човек, приобщавайки или противопоставяйки го на целостта на отношението в полето на общата съграденост. Естетическата ни идентичност, от диктувана от предварително завареното условност, става динамично изменение, диктувано от собствения ни опит с другото - ние можем да напуснем настоящето си обитание или да го надградим поради опита, който трупаме. Онова, което архитектът като *създател* ни е завещал, и което е било предшествано от една мисловна игра въобразяваща вживеността на мястото, започва да води дистанцирано от него съществуване, което и ни разрешава да вземем нещата в свои ръце. Надграждайки мястото ние го пре-образ-яваме - чистотата и стерилността, в която ни бива дадено в завършен вид, поддава под тежестта на тук-и-сега обитаването, което винаги е избор *per se* за начина на погрижване.

Заклучение

Изброявайки всичко това ние посочихме основните проявления на отношението ни към архитектурата в ежедневието. Но пространството и в двата случая – когато бива създавано от архитекта и тогава, когато бива погрижвано от обитаващия - следва да се организира така, че да позволява на случването на битието да се реализира в един абсолютен смисъл. То трябва да извиква необходимостта от творчество, от освободеното мислене над света и за света, в което рефлексията да позволява на самия свят да се положи и разгърне като реалната възможност за едно познаване и пре-сътворяване чрез съучастничеството и активността на неговия обитател. Тоест в полагането му като една познатост, която е устойчива по силата на своето винаги актуално настояще.

Да удържим и познаем света можем само когато успяваме да се откъснем от

него. Макар това да е възможно едностранчиво и само частично, то е винаги нужно и постоянно търсено откъсване. Доколкото светът на всеки от нас е винаги в света изобщо, ние трябва по някакъв начин да сме способни на отделяне от него, за да се запазим като хора. Това отделяне на по-слабия, по-малкия свят, е условието за едно съединяване на човека със света. Докато все още успяваме да се отделяме от света ние сме в него. Да се отделяш от света предполага на първо място да си бил вътре в него, а след това да си се *гмурнал* (*dive* – от лат. *divus*, с произход в *deus*) винаги в едно отделящо се завръщане. Отиването отвъд наличното в една абсолютна другост е това, което можем да наречем *отделяне* (респ. рефлексия, в класическия смисъл). Така това отделяне е всъщност особената способност, която открай време различава човека от другите същества. Особеностите на отделянето са такива, че то може да се осъществява навсякъде. Но абсолютното и всеобемащо гмуркане в другостта на манифестирания пред сетивността свят, тоест в самите нас, никога не успява да се разгърне всецяло в заобградеността ни от същия този свят, макар и често преживяван като близък и наш. То успява обаче в пространството на дома, там където сетивното е малко по-сетивно поради близостта и принадлежността си, поради факта че можем да изберем какво да правим с него именно защото е наше. Така формулирано отделянето е възможно единствено и само там, където чисто физически ние чувстваме себе си като отделени, като ограничени и най-точно – *ограничени* от, нека не се лъжем, често непоносимата другост.

В това откъсване и следователно дистанциране от всичко случващо се *там*, се ражда необходимостта от света такъв какъвто е, с неговата изпълненост и празнота и целия списък от амбивалентности проявления на една чудатост, в която трябва да се върнем като в едно *тук*, което действително никога не е било едно *там*. Следователно, задачата на архитектурата е не само да артикулира функционални пространства, а да го прави така, че за тях да е много по-лесно да се превърнат в *място*, тоест в едно събитие, в което да се осъществява екзистенциалната преживелица на битието - в място отличаващо се от ежедневните места. От нея се очаква да борави с всички особености на пространството така, че да може да го *осъщест-ви*. То трябва да бъде нещо, което да *търсим*, което да е способно да ни разгърне в пълна степен като съществуващи, да ни приобщи към другите и най-вече да позволи на една вечно незадоволена вътрешна потребност от свобода, да се прояви. За мястото в архитектурата не е достатъчно да се мисли само

впечатлението от пространствеността и неговата същностна форма, или за безусловността на неговата функционална обособеност – за него трябва да се мисли и като за покана за съучастничество в опита за реализиране на невъзможната хомогенност между двете. От казаното дотук става ясно, че според нас архитектурата се стреми да съедини човека с неговия свят.

БИБЛИОГРАФИЯ

Мартин Хайдегер, *Битие и време*, „Марин Дринов“, София, 2005.

Мартин Хайдегер, *Същности*, „ГАЛ-ИКО София, 1993.

Юзеф Тишнер, *Философия на Драмата*, СОНМ, София, 2008

Иван Колев , *Битие и Обитаване*, Изток-Запад, 2013;

Martin Heidegger, *Poetry, Language, Thought*, Harper Perennial, 2001.

[Christian Norberg-Schulz](#), *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Rizzoli, 1991.

Francis D.K. Ching, *Architecture: Form, Space & Order*, John Wiley & Sons , 2015.

Gaston Bachelard, *The Poetics of Space*, Beacon Press, 1992.

АВТОРИ

Вероника Десова, студент IV семестър, магистратура в Glasgow School of Art специалност Архитектура към Royal Institute of British Architects (RIBA), e-mail: vdesova1@gmail.com .

Антон Колев, студент III курс, бакалавър, СУ „Св. Климент Охридски“ специалност Философия, e-mail: noumenon@tutanota.com.